

مدیر مسئول:

محمد امین ایمانجانی

قائم مقام مدیر مسئول:

مسعود فروغی

سر دبیر:

محمد زعیم زاده

تلفن و فکس:

۰۲۱) ۶۲۹۹۹۴۹۵

کد پستی:

۱۱۳۵۶۳۳۸۱۶

چاپ:

چاپخانه دانشگاه آزاد اسلامی

نشانی:

خیابان حافظ، پلین تر، جمهوری

روی بوی ساختمان بورس

ساختمان فرهیختگان، طبقه سوم

«فرهیختگان» تجربه ترکیه در استفاده از یک ظرفیت مهم را بازخوانی می کند

بازسازی اقتصاد با ۴ میلیون ایرانی خارج از کشور؟



یاسین رحیمی
خبرنگار گروه اقتصاد

۲۸ شهریور ۱۴۰۳ لایحه‌ای با عنوان «حمایت از ایرانیان خارج از کشور» در هیئت وزیران به تصویب رسید و نیمه همراه همان سال برای تکمیل روند تقنین به مجلس ارسال شد. گفته می‌شود این لایحه به منظور تقویت حمایت حقوقی، قضایی و سیاسی از ایرانیان مقیم خارج و جذب مشارکت آنان در حوزه‌های اقتصادی، فرهنگی و علمی ارائه شده است.

همچنین این لایحه با هدف تسهیل ورود سرمایه‌گذاری و فعالیت‌های اقتصادی ایرانیان خارج از کشور و همچنین بهره‌مندی از ظرفیت علمی و استعدادهای برتر ایرانیان مقیم خارج، چهارچوب‌های قانونی لازم را تعیین می‌کند. ماده دو این قانون دولت را موظف می‌کند که با استفاده از ظرفیت دستگاه‌های اجرایی مرتبط، زمینه جذب نخبگان علمی، فرهنگی و اقتصادی را فراهم کند و تسهیلات لازم برای حضور آنان در مراکز پژوهشی، آموزشی و اقتصادی کشور ایجاد نماید. همچنین دستگاه‌های اجرایی مسئولند اقدامات لازم برای تسهیل فعالیت‌های اقتصادی و سرمایه‌گذاری این گروه را در داخل کشور انجام دهند.

بر اساس این لایحه، وزارت امور خارجه نقش کلیدی در شناسایی و بهره‌برداری از استعداد‌های ایرانیان خارج از کشور دارد و موظف است با همکاری دستگاه‌های ذی‌ربط دفاتر تسهیل سرمایه‌گذاری را در سفارتخانه‌ها تأسیس و گزارش عملکرد سالانه ارائه کند. همچنین وزارت ارتباطات موظف به فراهم کردن دسترسی به خدمات دولت الکترونیک برای ایرانیان خارج از کشور است. این لایحه پس از تصویب، ظرف سه ماه توسط نهادهای مسئول اجرایی خواهد شد.

لایحه حمایت از ایرانیان خارج از کشور چه می‌گوید؟

گرچه متن لایحه حمایت از ایرانیان خارج نشین به‌طور عمومی منتشر نشده، اما متن ۱۶ ماده‌ای تحت همین عنوان در سایت مرکز پژوهش‌های مجلس منتشر شده است. نگاهی به برخی از مواد این طرح قابل تأمل است. برای مثال، در ماده ۲ آمده است که دولت مکلف است جذب آن دسته از ایرانیان خارج از کشور را که بر اساس تعریف سند راهبردی کشور در امور نخبگان مصوب شورای عالی انقلاب فرهنگی، نخبه علمی و صاحب استعداد برتر شناخته می‌شوند، به مراکز آموزشی و پژوهشی، شرکت‌ها و مؤسسات دانش‌بنیان و سایر دستگاه‌های اجرایی، در چهارچوب قوانین و مقررات مربوط، تسهیل کند.

در ماده ۳ نیز اشاره شده است که دستگاه‌های اجرایی مکلفند در چهارچوب وظایف و اختیارات خود، اقدامات لازم را برای تسهیل فعالیت‌های اقتصادی و سرمایه‌گذاری ایرانیان خارج از کشور در داخل کشور، از جمله در قالب شرکت‌ها یا مؤسسات دانش‌بنیان و اشتغال آفرین، فراهم کنند. وزارت امور خارجه نسبت به شناسایی و معرفی ایرانیان خارج از کشور دارای استعداد، برای بهره‌مندی آنان از امکانات و ظرفیت‌های داخلی، اقدام می‌کند.

همچنین در ماده‌ای اشاره شده که وزارت امور خارجه مکلف است ظرف شش ماه از تاریخ لازم‌الاجرا شدن این قانون، نسبت به تهیه بانک اطلاعات ایرانیان خارج از کشور و برقراری ارتباط با آن‌ها اقدام کند.

در ماده ۶ نیز عنوان شده که قوه قضائیه مکلف است ظرف سه ماه از تاریخ لازم‌الاجرا شدن این قانون، با ایجاد سامانه شکایت‌های ایرانیان خارج از کشور و تقاضاهای عفو موضوع ماده (۹۶) قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲، آن‌ها را که توسط محاکم قضایی ایران محکوم شده‌اند، مورد بررسی و اقدام قرار دهد. در ماده ۱۰ نیز گفته شده به‌منظور تسهیل تردد ایرانیان خارج از کشور، دولت موظف است با تشکیل هیئتی به ریاست نماینده وزارت امور خارجه، از طریق ایجاد سامانه استعلام، امکان اطلاع ایرانیان خارج از کشور متقاضی استعلام از آخرین وضعیت امکان تردد به کشور را –که مبنای رفتار دستگاه‌های اجرایی با استعلام‌کنندگان خواهد بود- فراهم نماید. آیین‌نامه اجرایی این ماده در خصوص اعضای هیئت و سایر موارد لازم، ظرف سه ماه از تاریخ لازم‌الاجرا شدن این قانون توسط وزارت امور خارجه تهیه شده و به تصویب هیئت وزیران می‌رسد. همچنین بر اساس ماده ۱۶، دولت مکلف است به‌منظور افزایش مشارکت و تعامل دانشگاه‌ها، مراکز تحقیقاتی، شرکت‌های دانش‌بنیان و نهادهای غیردولتی با متخصصان ایرانی مقیم خارج، مشوق‌ها و امتیازات ویژه‌ای در قالب طرح‌های مشترک تعیین کند.

۴ میلیون ایرانی خارج از ایران کجا هستند؟

آمار مهاجرت ایرانیان در سال ۹۹ که از سوی دبیرخانه شورای عالی امور ایرانیان خارج از کشور منتشر شده نشان می‌دهد بالغ بر ۴ میلیون و ۳۷ هزار نفر ایرانی ۱۰۳ کشور خارج از ایران زندگی می‌کنند که بالغ بر ۹۸٫۵ درصد آن‌ها معادل ۳ میلیون و ۹۷۵ هزار نفر آن‌ها در ۳۳ کشوری ساکن هستند که در نمودار آمده است. این داده‌ها نشان می‌دهد میزان پراکندگی ایرانیان به طوری بوده که حدود ۲ میلیون نفر معادل ۴۷ درصد ایرانی‌ها در قاره آمریکا، حدود یک میلیون و ۱۸۴ هزار نفر معادل ۲۹ درصد در اروپا، بالغ بر ۵۵۷ هزار نفر در کشورهای عربی و قاره آفریقا معادل ۱۴ درصد و ۳۸۹ هزار نفر در آسیا و اقیانوسیه معادل ۱۰ درصد ساکن هستند.

آمار مهاجرت ایرانیان در سال ۹۹ نشان می‌دهد آمریکا با جذب حدود یک



امیر خسرو شاهی متخصص هوش مصنوعی، فرهاد مهیت کارآفرین حوزه فناوری و تجارت الکترونیک و پیام زمانی مدیرعامل DotNetNuke اشاره کرد.

لایحه حمایت از ایرانیان خارج از کشور امتیازاتی برای بازگشت ایرانیان در نظر گرفته است

سیدمرتضی محمودی، سخنگوی کمیسیون امور داخلی کشور و شوراهای مجلس شورای اسلامی در گفت‌وگو با «فرهیختگان» اظهار داشت: «لایحه حمایت از ایرانیان خارج از کشور در حال حاضر در صحن مجلس به صورت جزئی و دقیق بررسی می‌شود. جزئیات مواد و تبصره‌های این لایحه هنوز کامل نشده و پیشنهادهای متعددی نیز در این مرحله مطرح شده است. این لایحه در کمیسیون امنیت ملی نیز بررسی شده و نظرات کارشناسی ارائه شده است. معمولاً طرح‌ها و لایوایی که در مجلس مطرح می‌شوند، یا از سوی دولت ارائه می‌شوند یا توسط نمایندگان تهیه و پس از جمع‌بندی، برای تصویب نهایی ارائه می‌گردند. در طول مسیر بررسی، طرح‌ها تحت کارشناسی مرکز پژوهش‌های مجلس و نظرات سایر پژوهشگران و اندیشکده‌ها قرار می‌گیرند تا با همکاری جمعی به متن نهایی برسند.»

وی افزود: «در حال حاضر، لایحه در صحن مجلس در دست بررسی است؛ بخشی از مواد آن تصویب شده، برخی به کمیسیون ارجاع شده و برخی نیز باقی مانده که امیدواریم در هفته‌های آینده پس از تعطیلات مجلس، بررسی آن ادامه یابد. این لایحه ظرفیت‌های حقوقی جدیدی برای ایرانیان خارج از کشور ایجاد خواهد کرد. یکی از نکات مهم آن، امتیازاتی است که برای بازگشت ایرانیانی که تمایل به حضور مجدد در کشور دارند، در نظر گرفته شده است؛ افرادی که سال‌ها به دلایل اقتصادی، سیاسی یا علمی در خارج از کشور زندگی کرده‌اند و قصد بازگشت دارند.»

اعطای امتیازات ویژه برای سرمایه‌گذاری و اشتغال ایرانیان نخبه خارج از کشور

محمودی تصریح کرد: «یکی از مواد مهم این لایحه به امتیازات ویژه برای سرمایه‌گذاری و اشتغال ایرانیان نخبه خارج از کشور اختصاص دارد. این افراد که در حوزه مهاجرت علمی قرار دارند، با بازگشت به کشور از امتیازاتی در زمینه جذب در دستگاه‌های دولتی، فرصت‌های شغلی مناسب و حمایت از ایده‌ها و سرمایه‌گذاری‌های خود بهره‌مند خواهند شد. علاوه بر این، بندهای حمایتی متعددی برای ایرانیان خارج از کشور در نظر گرفته شده است. این لایحه که تاکنون به صورت علنی در رسانه‌ها منتشر شده و بخش‌هایی از آن در صحن مجلس مورد بررسی قرار گرفته، حوزه‌های مختلفی ازجمله حمایت قضایی از ایرانیان مقیم خارج، شرایط بازگشت و پشتیبانی در برابر مشکلات حقوقی احتمالی را پوشش می‌دهد.»

چتر حمایتی جمهوری اسلامی ایران برای ایرانیان خارج از کشور

او ادامه داد: «لازم به ذکر است که این حمایت‌ها شامل ایرانیانی می‌شود که در خارج از کشور زندگی می‌کنند، فعالیت‌های اقتصادی یا علمی دارند یا در مراکز علمی و پژوهشی مشغول به کار هستند. البته این قانون شامل افرادی که در فعالیت‌های ضد جمهوری اسلامی ایران و با گروه‌های معارض همکاری دارند، نمی‌شود. این لایحه به دنبال ایجاد یک متولی برای حمایت از حقوق و منافع ایرانیان خارج از کشور است، به‌ویژه در مقابل مشکلات قضایی و هجمه‌هایی که ممکن است متوجه آن‌ها شود. در صورت مواجهه با آسیب یا تهدید، این افراد تحت حمایت قرار خواهند گرفت. در نهایت، این لایحه به‌عنوان یک چتر حمایتی جامع برای تمامی ایرانیان خارج از کشور به‌ویژه کسانی که دل در گرو میهن و نظام جمهوری اسلامی دارند، طراحی شده است تا در مواقع نیاز، پشتوانه‌ای قانونی و حمایتی برای آن‌ها باشد.

فراتر از شورا، کمیته و آیین‌نامه؛ وقتی حمایت از ایرانیان خارج از کشور الزامی قانونی می‌شود

سخنگوی کمیسیون امور داخلی کشور و شوراهای همچنین درباره تفاوت این لایحه با فعالیت‌هایی نظیر اقدامات مربوط به شورای عالی امور ایرانیان خارج از کشور که از سال ۸۴ تأسیس شد اما در ظاهر فعالیت خاصی نداشت

گفت: «مسئله مهم این است که وقتی قانون تصویب می‌شود، به طور رسمی تکلیف قانونی برای دولت و دستگاه‌های اجرایی ایجاد می‌کند و آن‌ها موظف به پاسخگویی در قبال این تکالیف هستند. تصویب قانون در مجلس شورای اسلامی به معنای الزام دستگاه اجرایی به رعایت و اجرای دقیق این مقررات است. برخلاف قوانین، مقررات دستورالعمل‌هایی که در قالب شوراهای کمیته‌ها یا آیین‌نامه‌های داخلی وزارت امور خارجه و سایر دستگاه‌های مرتبط با ایرانیان خارج از کشور تدوین می‌شود، ضمانت اجرایی محکمی ندارند. این مقررات می‌توانند به راحتی تغییر یافته و گاهی بر اساس سلیقه یا شرایط زانی جابه‌جا شوند که یکی از مشکلات اصلی این نوع نگاه است. اما وقتی قانون رسمی و مصوبه مجلس به دولت ابلاغ شود، اجرای آن قابل رصد و نظارت است و حمایت‌های بهتری برای ایرانیان خارج از کشور فراهم می‌کند. در نتیجه، هم کنترل و پایش اجرای قانون بهتر انجام می‌شود و هم ایرانیان خارج از کشور می‌توانند با اطمینان و امید بیشتری نسبت به حقوق و تکالیف خود اقدام کنند.»

وزارت امور خارجه؛ متولی اصلی لایحه حمایت از ایرانیان خارج از کشور

وی همچنین درباره تکالیفی که قرار است از سوی مجلس برعهده وزارت امور خارجه قرار بگیرد عنوان کرد: «اکثر تکالیف این قانون و لایحه بر عهده وزارت امور خارجه است. بخش قابل توجهی از مواد این لایحه به تنظیم و تصویب آیین‌نامه‌های اجرایی توسط دولت اختصاص دارد. پس از تصویب قانون در مجلس و ابلاغ آن به دولت، بخشی از مواد نیازمند تدوین و تصویب آیین‌نامه‌های اجرایی است. در تمامی این آیین‌نامه‌ها، دولت موظف است با نقش‌بزرگ وزارت امور خارجه اقدام کند؛ چراکه این وزارتخانه یکی از اصلی‌ترین و ثابت‌ترین نهادهای دخیل در اجرای مواد و دستورالعمل‌های قانون است. از آنجاکه موضوع ایرانیان خارج از کشور مستقیماً مرتبط با وزارت امور خارجه است، تمامی تکالیف اصلی در این زمینه به این دستگاه اجرایی واگذار شده است. با توجه به تکالیف مشخص شده در این لایحه، به نظر نمی‌رسد که وظایف وزارت امور خارجه در اجرای این قانون نادیده گرفته شده باشد و در صورت لزوم، سایر دستگاه‌های اجرایی نیز در کنار وزارت امور خارجه به‌عنوان متولیان اجرای این قانون تعیین شده‌اند.»

تأسیس ۵۴ هزار شرکت توسط ترک‌های مقیم خارج در ترکیه

از تجربه‌های موفق در زمینه جذب سرمایه مقیم خارج در سطح منطقه می‌توان به تجربه کشور ترکیه اشاره کرد. بررسی‌ها نشان می‌دهد یکی از دلایل برتری ترکیه برای جلب سرمایه‌گذاری خارجی در بخش‌های تولیدی این کشور، استفاده از ظرفیت‌های شهروندان مقیم این کشور در جای‌جای جهان است. این سیاست هوشمندانه ترکیه که از زمان ریاست جمهوری اوزال در ترکیه به اجرا گذاشته شد، استفاده پهنه از توانایی‌ها و ظرفیت‌های فنی و اقتصادی ترکیه‌ای‌های مقیم اروپا و آمریکاست. چنان‌که می‌دانیم از جنگ جهانی دوم به بعد ترک‌های زیادی عمدتاً برای کار به آلمان و برخی از دیگر کشورهای صنعتی رفتند که درآمد حاصل از اشتغال آن‌ها برای چندین دهه یک منبع درآمد ارزی عمده برای ترکیه به شمار می‌رفت. آن‌ها همچنین آموزش‌های فنی و تخصصی لازم را در بسیاری از رشته‌ها فراگرفتند، اما توانایی حرفه‌ای و اقتصادی آن‌ها هرگز مورد توجه مسئولان کشورشان نبود، تا اینکه تورگوت اوزال، نخست‌وزیر اسبق ترکیه که بعدها هشتمین رئیس‌جمهور این کشور شد، به قدرت رسید. وی در قالب طرح توسعه ملی ترکیه در صدد بهره‌مندی کشورش از ظرفیت‌های انسانی و اقتصادی ترکیه‌ای‌های مقیم خارج برآمد و این برنامه را پس از به‌قدرت رسیدن در سال ۱۹۸۳ کلید زد.

تورگوت اوزال از همه ترکیه‌ای‌های مقیم خارج دعوت کرد برای سرمایه‌گذاری در هر زمینه موردنظر که تخصص و تمایل دارند، به کشور خود بازگردند و همراه با خود انواع ماشین‌آلات و تجهیزات فنی نو و دست‌دوم را نیز بیاورد کشور کنند. اوزال همچنین دستور داد به همه ترکیه‌ایی که از خارج به کشور بازگشته و در ترکیه سرمایه‌گذاری می‌کنند دو برابر میزان سرمایه‌گذاری و ارزش ماشین‌آلات آن‌ها دام داده شود و اعمال این سیاست زمینه‌ساز رشد و شکوفایی انواع صنایع پیشرفته در ترکیه شد؛ به گونه‌ای که اکنون بسیاری از محصولات تولیدی همان کارخانه‌ها و کارگاه‌هایی که در دوره اوزال تأسیس شده‌اند، نه‌تنها این کشور را به خودکفایی رسانده‌اند، بلکه مازاد تولیدات با کیفیت آن‌ها به اروپا و اقصی نقاط جهان صادر می‌شود.

در این زمینه بررسی‌های آمارها بر اساس آمارهای وبسایت اتحادیه اتاق‌های بازرگانی و بورس ترکیه (TOBB)، نشان می‌دهد از سال ۲۰۱۷ تا ۶ تا ماهه نخست سال ۲۰۲۵ شهروندان ترکیه‌ای مقیم خارج تعداد ۵۳ هزار و ۶۱۳ شرکت در این کشور تأسیس کرده‌اند، با این حال برخلاف ترکیه، این موضوع در کشورمان از دید مسئولان مغفول مانده و به‌دلیل شرایط نامساعد شروع و ادامه کسب‌وکار، وضعیت نامطلوب امنیت سرمایه‌گذاری، دوره‌های طولانی تورم‌های بالا، رتبه نامطلوب ایران در شاخص‌هایی همچون ادراک فساد و در مجموع ساختار انگیزشی ضدتولید در کشور (سفته‌بازی)، شهروندان ایرانی مقیم خارج از کشور باوجود اظهار علاقه‌مندی برای حضور در کشور به‌واسطه فقدان اراده لازم برای جذب این سرمایه‌های کلان، نتوانسته‌اند به ایران بیایند. اما حالا که مجموعه حاکمیت از دولت و مجلس گرفته تا قوه قضائیه تصمیم به تسهیل ورود و بازگشت ایرانیان خارج از کشور به کشورمان گرفته‌اند و در جنگ اخیر نیز مشخص شد ایرانیان با هر گرایش فکری، تمایل بسیار زیادی برای بازگشت به کشور را دارند، برای تسهیل بازگشت ایرانیان به کشور، ریش و قیچی در دست سه قوه و سران سه قوه است.

